

DARIUSZ KASPRZAK OFMCap

Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa

Nowy Testament przekazuje nam wczesnochrześcijańską naukę na temat kapłaństwa. Jest ona dosyć złożona. Z jednej strony posiadamy zapis ewangelii kanonicznych będący chrystocentryczną katechezą na temat zbawczego wydarzenia Jezusa Chrystusa, w tym także i Jego podejścia do kapłaństwa. Z drugiej strony w nowotestamentalnych listach znajdujemy zapis innej, także chrystocentrycznej katechezy o Jezusie Chrystusie Bogu i człowieku, który jest jedynym i prawdziwym pośrednikiem i kapłanem Nowego Przymierza. Co więcej, w Dziejach Apostolskich, ale także w listach pasterskich oraz w Apokalipsie św. Jana Apostoła pojawiają się systematyczne przekazy autorów natchnionych na temat kolejnych urzędów ministerialnych pierwotnego Kościoła.

Tematyka kapłaństwa nowotestamentalnego została już dogłębnie przeanalizowana w studiach z zakresu egzegezy Nowego Testamentu, historii dogmatu i historii pierwotnego chrześcijaństwa. Niniejszy artykuł stanowi jedynie próbę zwięzłego ujęcia powyższych zagadnień. W kolejnych punktach tego artykułu, opierając się przede wszystkim na wynikach badań Alberta Vanhoye SI, Augustyna Jankowskiego OSB, Jeana Galota SI, Joachima Gnilki, Josepha Augustine'a Fitzmyera SI, Eria Castelluccio, korzystając z opracowań szeregu autorów *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* oraz prac pozostałych badaczy, postaram się najpierw syntetycznie opisać teologię kapłaństwa w I wieku chrześcijaństwa. Następnie po ogólnym wprowadzeniu w teologię urzędu kapłańskiego w Kościele I wieku przejdę do charakterystyki teologicznej poszczególnych urzędów kościelnych pierwotnego Kościoła.

Wprowadzenie do teologii kapłaństwa w Nowym Testamencie

Przekaz Ewangelii jest nacechowany wyraźnym dystansem do instytucji kapłaństwa Starego Testamentu, szczególnie do autorytetu żydowskich kapłanów¹, gdyż to właśnie z woli przedstawicieli Sanhedrynu oraz faryzeuszów został wydany wyrok śmierci na Jezusa². Reprezentanci tych ugrupowań żydowskich prześladowali także rodzącą się wspólnotę chrześcijańską³. Pomimo negatywnych konotacji związanych z kapłaństwem żydowskim Nowy Testament pozostawił nam jednak wyraźny przekaz nauki o kapłaństwie chrześcijańskim jako urządzie pochodzenia apostołskiego, które wyrażało się w rozmaitych posługach, a którego natura i forma dostosowywały się do rozmaitych sytuacji Kościoła w określonym czasie⁴.

W czasie swej publicznej działalności Jezus często krytykował formalizm religijny żydowskich kapłanów⁵. Jego śmierć dla chrześcijan ma znaczenie kapłańskie i ofiarnicze, ale nie posiadała ona nic z żydowskiego kapłaństwa. Jezus nie umarł bowiem w rytualnie czystym środowisku, ale na zewnątrz świętego miasta Jerozolimy. Jego śmierć dokonała się na skutek prawnego wyroku potwierdzonego przez żydowski Sanhedryn, króla Heroda i rzymskiego prokuratora Piłata, a sposób wykonania egzekucji był dla Żyda hańbiący – śmierć krzyżowa, jaką przewidziano dla niewolnika zabitego pośród pospolitych przestępców. Sama wreszcie śmierć Jezusa była aktem przekleństwa, a nie rytualnego uświęcenia (Pwt 21, 22; Ga 3, 13)⁶.

Dlatego zarówno Ewangelie, jak i Dzieje Apostolskie nie przypisały nigdy Jezusowi Chrystusowi tytułu kapłańskiego⁷. „Ani osoba Jezusa, ani Jego ministerium, ani Jego śmierć nie korespondowały z antyczną

¹ Por. A. Marangon, *La novità della mediazione sacerdotale di Cristo e dei cristiani nel Nuovo Testamento*, [w:] *Sacerdozio e mediazioni. Dimensioni della mediazione nell'esperienza della Chiesa*, a cura di R. Cecolin, Padova 1991, s. 231–244.

² Por. Mt 16, 21; 20, 18; 26, 15; 26, 62–66; J 11, 49–50; 18, 35; 19, 6.

³ Por. Dz 4, 6; 5, 17–18; 9, 1–2.

⁴ Por. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1985, s. 43–51.

⁵ Por. Mt 9, 10–13; 12, 1–13; 15, 1–20; J 5, 16–18.

⁶ Por. A. Vanhoye, *Sacerdozio*, [w:] *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, a cura di P. Rosano, G. Ravasi, A. Girlanda, Cinisello Balsamo (Milano) 1988, s. 1394.

⁷ Por. J. Galot, *Teologia del sacerdozio*, Firenze 1981, s. 18–46.

koncepcją kapłaństwa. Jako że kapłaństwo było zarezerwowane pokoleniu Lewiego i było przekazywane dziedzicznie, Jezus, który przynależał do pokolenia Judy, nie był kapłanem według prawa mojżeszowego. Nigdy podczas swego ziemskiego życia Jezus nie czynił pretensji do bycia *kohen* ani do wypełniania jakiegokolwiek funkcji kapłańskiej. Jego posługa nie była rodzaju kapłańskiego, ale przede wszystkim prorockiego⁸.

Nowy Testament identyfikuje jednak Chrystusa z ofiarą czystą składaną podczas ofiary całego ludu żydowskiego, dzięki której Izrael szukał zjednoczenia z Bogiem⁹. Dlatego opis śmierci Jezusa jest interpretowany w Nowym Testamencie przez terminy ofiarne. Opowiadanie o ostatniej wieczerzy, łącząc pojęcia „krew” i „przymierze”, wskazuje na wyraźne powiązanie z ofiarą przymierza (Wj 24, 6–8). Sama śmierć Jezusa jest opisana przez ewangelistów z wyraźnym nawiązaniem do ofiary nieskalanego baranka paschalnego¹⁰. Paweł zaznaczył, że „Chrystus został złożony w ofierze jako nasza Pascha” (1 Kor 5, 7), ofiarowany jako pierwociny (Rz 3, 25) i jako ofiara Bogu przyjemna (Ef 5, 2). Szczytem teologii kapłaństwa Chrystusa w Nowym Testamencie jest niewątpliwie List do Hebrajczyków, którego autor wskazał jednoznacznie na powiązanie Chrystusa-ofiary i Chrystusa-kapłana, najwyższego kapłana, którą to funkcję spełniał zawsze¹¹.

Teologia kapłaństwa w Liście do Hebrajczyków

Autor Listu do Hebrajczyków wykazuje, że Chrystus wcielił się, „aby stał się miłosiernym i wiernym arcykapłanem wobec Boga dla przebłagania za grzechy ludu” (Hbr 2, 17); poprzez swoją ofiarę na krzyżu Chrystus stał się przyczyną zbawienia dla wierzących: „A chociaż był Synem, nauczył się posłuszeństwa przez to, co wycierpiał. A gdy wszystko wykonał, stał się sprawcą zbawienia wiecznego dla wszystkich, którzy Go słuchają” (Hbr 5, 8–9). Przez swoją ofiarę Jezus Chrystus stał

⁸ A. Vanhoye, *Sacerdozio*, art. cyt., s. 1393; por. J. Colson, *Sacerdoti e popolo sacerdotale*, Bologna 1970, s. 23–25.

⁹ Por. A. Jankowski, *Jedyne kapłaństwo Chrystusa*, [w:] A. Jankowski, K. Romaniuk, *Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, Katowice 1972, s. 22–37 (Attende Lectioni, 1).

¹⁰ Por. Mt 28, 2; J 18, 28; 19, 4.

¹¹ Por. A. Vanhoye, *Sacerdozio*, art. cyt., s. 1395.

się przyczyną zbawienia i został ogłoszony arcykapłanem, lecz nie jako rytualny kapłan żydowski, a w nowy sposób. Chrystus jest nowym arcykapłanem, gdyż jest godnym wiary jako Syn Boży (Hbr 3, 1–6), jest zawsze wierny Bogu (Hbr 3, 7; 4, 14), odczuwa zawsze współczucie względem ludzi, czego wyrazem była ofiara męki (Hbr 4, 15–5, 10)¹². Dlatego Jego kapłaństwo jest stałym zaproszeniem do uwagi i hojności względem Boga i ludzi (Hbr 5, 11–6, 20), jest to kapłaństwo chwalebne Syna Bożego (Hbr 7, 1–28), wypełnienie kapłaństwa dokonało się przez ofiarę osobistą i wywyższenie Chrystusa jako pośrednika aż do samego Boga (Hbr 8, 1–9, 28). Przez skuteczną ofiarę Chrystusa dokonało się odpuszczenie ludzkich grzechów, zniesienie ofiary Starego Przymierza (Hbr 10, 1–18) i zawiązanie nowego Przymierza Boga z ludźmi (Hbr 10, 16–18), co stanowi jednocześnie zachętę do przybliżania się do Boga przez Jezusa Chrystusa (Hbr 10, 19–39)¹³.

Chrystus określony przez autora Listu do Hebrajczyków tytułem kapłana i najwyższego kapłana wskazuje na centralny temat tegoż listu: problem przybliżenia się do Boga. Jak można wejść w relację z Bogiem i posiadać jakiegokolwiek życie religijne uznane za autentyczne? Autor Listu do Hebrajczyków odpowiada: aby przybliżyć się do Boga, musimy oddawać Bogu prawdziwy kult, a nie istnieje prawdziwy kult Boga bez kapłana godnego takiego imienia. Jezus co prawda nie pochodził z żydowskiej klasy kapłańskiej, z rodu Lewiego, ale spełniał dwie podstawowe cechy kapłana Boga Jedynego:

- był miły Bogu, a przez to zapewniał kontakt z Bogiem,
- przez wcielenie był rzeczywiście zjednoczony z ludźmi, których reprezentował przed Bogiem¹⁴.

Medytując Pismo Święte w świetle męki i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, autor Listu do Hebrajczyków uznał, że kapłaństwo żydowskie znalazło swe wypełnienie w osobie Jezusa, dlatego wskazał na relację

¹² Por. A. Jankowski, *Chrystus Kapłan wydoskonalony przez cierpienie. Dane z Listu do Hebrajczyków na tle paralel nowotestamentalnych*, [w:] *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II. Sympozjum naukowe z okazji 50-lecia święceń kapłańskich Jana Pawła II*, red. nauk. J. Szczurek, Kraków 1997, s. 97–106.

¹³ Por. M. Delmirani, *Il sacerdozio di Cristo e dei cristiani. Sintesi della esegesi di P. Albert Vanhoye*, Roma 1988, s. 54–141.

¹⁴ Por. A. Vanhoye, *Cristo è il nostro sacerdote. La dottrina dell'epistola agli Ebrei*, Torino 1970, s. 31–35; J. Galot, *Teologia del sacerdozio*, dz. cyt., s. 47–61.

podobieństw i ciągłości pomiędzy Aaronem a Jezusem Chrystusem. Zostaje także wskazana odmiennność tego kapłaństwa, która w wielu punktach przechodzi w zerwanie wspomnianej ciągłości i przejście na nowy, wyższy poziom: zbawienie i życie wieczne z Bogiem. Jezus Chrystus powołany przez Boga do bycia kapłanem jak Aaron (Hbr 5, 4–5) ostatecznie wypełnił swe kapłaństwo jak Melchizedek (Rdz 14, 18–20; Hbr 7, 1–3). W przeciwieństwie do wszystkich kapłanów żydowskich Chrystus posiadający pełnię człowieczeństwa (z wyjątkiem grzechu) po swoim zmartwychwstaniu stał się wiecznym, świętym i doskonałym kapłanem (Hbr 7, 26–28)¹⁵.

Teologia kapłaństwa w 1 Liście św. Piotra i w Apokalipsie św. Jana – zarys problematyki

Oprócz Listu do Hebrajczyków jeszcze dwa pisma nowotestamentalne aplikują termin „kapłan” do rzeczywistości chrześcijańskiej: 1 P 2, 1–10 oraz Ap. Doktryna teologiczna wspomnianych pism opiera się na tekstach Starego Testamentu i wydarzeniach ewangelicznych. Istnieje jednak ciekawa różnica w doborze kluczowych tekstów ze Starego Testamentu. Podczas gdy List do Hebrajczyków wychodzi od wyroczni zawartej w Ps 110 [109], która dotyczy króla Izraela, to 1 P i Ap opierają się na obietnicy Bożej zawartej w Wj 19, 6 i zaadresowanej do całego ludu Bożego¹⁶.

1 P 2, 1–10 stanowi prawdopodobnie część katechezy chrzcielnej (por. 1 P 1, 3. 23; 2, 2)¹⁷. Na temat realizacji zapowiedzi z Wj 19, 6, że Izraelici będą królestwem kapłanów i ludem świętym, wśród biblistów znajdujemy różne opinie, np. Elizabeth Schüssler Fiorenza, zauważając tryb przypuszczający wypowiedzi Bożej, uznała, że ideał w niej wyrażony nigdy nie stał się rzeczywistością¹⁸. Natomiast Albert Vanhoye stwier-

¹⁵ Por. A. Vanhoye, *Cristo è il nostro sacerdote...*, dz. cyt., s. 36–41; P. Kasiłowski, *Kapłaństwo Chrystusa według Listu do Hebrajczyków*, [w:] *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II...*, dz. cyt., s. 161–168.

¹⁶ Por. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote...*, dz. cyt., s. 188.

¹⁷ Por. A. Jankowski, *Powszechne kapłaństwo wiernych*, [w:] A. Jankowski, K. Romaniuk, *Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 85.

¹⁸ Por. E. Schüssler Fiorenza, *Priester für Gott. Studien zum Herrschafts- und Priestertomiv in der Apokalypse*, Münster 1972, s. 151.

dził, że świadectwa Starego Testamentu wyraźniej podtrzymują tezę, że obietnica z Wj 19, 6 zrealizuje się w czasach mesjańskich¹⁹. Także w tradycji żydowskiej spotykamy dwie przeciwstawne opinie. Jedni wskazują na fakt, że niektóre teksty pozwalają zrozumieć, że obietnica Boża już się wypełniła: wszyscy Izraelici są w niej w pewien sposób kapłanami Boga. Natomiast inne teksty oznajmniają sens przeciwny: nieczułość Izraela stała się przeszkodą w realizacji tej obietnicy Bożej, dlatego należy oczekiwać jej wypełnienia dopiero w czasach mesjańskich²⁰.

Teologia kapłaństwa w 1 P 2, 1–10

1 List św. Piotra nie używa tekstu hebrajskiego Wj 19, 6, ale wersję grecką LXX, gdzie hebrajskie wyrażenie *mamleket kohanim* („królestwo kapłanów”) zostało oddane wyrażeniem βασιλειον ιεράτευμα („królewskie kapłaństwo”). Zamiast ιερείς („kapłani”) mamy tutaj ιεράτευμα (l. poj.), co etymologicznie można przetłumaczyć jako pewną wymierną rzeczywistość w relacji do funkcji sakralnej²¹, organizm kapłański, czynności kapłańskie²². Porównując 1 P 2, 9 z tekstem Wj 19, 6 w wersji LXX, zauważamy, że obietnica Boża w Wj 19, 6 była uwarunkowana zachowaniem się ludu Bożego: realizacja zapowiedzi zależała od wrażliwości ludu i od jego wierności przymierzu z Bogiem. Niestety, Izrael nigdy nie zachowywał powziętych zobowiązań (Wj 19, 8), co było wypominane narodowi wybranemu przez proroka Ozeasza jako zerwanie przymierza z Bogiem przez ludzi (Oz 1, 9); Bóg jednak nie zrywał swego przymierza z ludźmi, wręcz przeciwnie zapowiadał przemianę sytuacji (Oz 2, 25), a wypełnienie się tego proroctwa oznajmiał Piotr w 1 P 2, 9. Nowym warunkiem wypełnienia się Boskich zapowiedzi jest ze strony ludzi wiara, która pozwoli wierzącym na wypełnienie funkcji świętej, jaką jest służba Boża, i wejście tym samym jako kapłanów Boga do służby Bożej. Fundamentem kapłaństwa nie jest tutaj jakakolwiek zasługa ludzka, wręcz przeciwnie – słabość ludzka nie tworzy już więcej przeszkody odnośnie do uczestnic-

¹⁹ Por. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote...*, dz. cyt., s. 193.

²⁰ Por. H. L. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, t. 3: *Die Briefe des Neuen Testaments und die Offenbarung Johannis*, München 1926, s. 789.

²¹ Por. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote...*, dz. cyt., s. 194.

²² Por. J. H. Elliott, *The Elect and the Holy. An Exegetical Examination of 1 Peter 2: 4–10 and the Phrase «Basileion Hierateuma»*, Leiden 1966, s. 67.

twą w kapłaństwie. Jeśli jedyną kondycją realizacji obietnic Bożych jest ze strony ludzi wiara, to zmienia się także adresat obietnic Bożych. Od tego momentu nie jest to już wyłącznie Izrael, dla którego służba kapłańska Bogu była zarezerwowana według Księgi Wyjścia. Obietnica uczestnictwa w kapłaństwie Boga realizuje się dzięki wierze w Boga także dla pogan, którzy przybędą do Chrystusa i uwierzą w Niego. Od wydarzeń wcielenia i zmartwychwstania nie ma już zatem miejsca na opozycję pomiędzy Izraelem a ludami pogańskimi (Iz 49, 6; 56, 7; Mk 11, 17), ale pomiędzy wierzącymi a niewierzącymi w Boga (1 P 1, 14; 18; 4, 3)²³.

Albert Vanhoye wskazuje, że Marcin Luter²⁴, a po nim wielu innych, np. luterański biblista John Hall Elliott²⁵, odwoływało się do tekstu 1 P 2, 1–10 jako do tekstu bazowego na poparcie idei przeciwko kapłaństwu urzędowemu w Kościele katolickim oraz twierdzenia, że wszyscy chrześcijanie są kapłanami o pełnych prawach i wszyscy mają te same władze dotyczące słowa Bożego i sakramentów. Albert Vanhoye przeprowadził krytykę obu tych stanowisk, odnosząc się szczególnie do opinii Johna Halla Elliotta. Vanhoye przyznaje częściowo rację Elliottowi, kiedy ten stwierdza, iż termin *ἱεράτευμα* posiada sens korporatywny („nowa społeczność, święta i wybrana przez Boga, a kwalifikacje dane tej nowej, wybranej społeczności są kolektywne i korporacyjne, do zastosowania jedynie do ludu, wspólnoty, a nie do indywiduów. W tym sensie są one użyte w 1 P 2, 4–10²⁶”), a sam kontekst 1 P 2 4–10 wskazuje zdecydowanie na aspekt społeczny (1 P 2, 9: „pokolenie”, „naród”, „lud”; 1 P 2, 5: „budynek”). Jednak zdaniem Alberta Vanhoye Piotr, mówiąc w ten sposób, jasno wskazywał, że nie uznaje wierzących za indywidua umieszczone obok siebie w stosownym miejscu, z których każde może być kapłanem na własne konto, ale uważał wierzących za osoby będące w relacji w taki sposób, aby formować razem jedyny organizm kapłański. Warunkiem współuczestniczenia w takim kapłaństwie jest zintegrowanie w budowaniu wspólnoty, włączenia w organizm. Natomiast wierzący, który odrzuciłby wymieniony warunek i chciałby iść do Boga

²³ Por. M. Delmirani, *Il sacerdozio di Cristo e dei cristiani...*, dz. cyt., s. 142–166.

²⁴ Por. M. Luter, *De captivitate Babylonica*, [w:] *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe*, t. 6, Weimar 1888, s. 564.

²⁵ Por. J. H. Elliott, *The Elect and the Holy...*, dz. cyt., s. 3.

²⁶ Tamże, s. 223.

w sposób indywidualistyczny, tym samym wykluczałby się ze społeczności chrześcijańskiego kapłaństwa. Idea kapłaństwa sprawowanego indywidualistycznie, na własne konto, niezależnie od organizmu Kościoła nie wchodzi absolutnie w perspektywę teologiczną Piotra. W myśl 1 P 2, 1–10 modlitwa i ofiara kapłańska nie mogą być nigdy spełniane indywidualistycznie, ale do ich ważności przynależy właśnie wspólnotowość. Wiara jako warunek duchowy prezentowania przed Bogiem modlitw i ofiar sprawia, że wspólnota jest akceptowana przez Boga jako „duchowa budowla” założona w Chrystusie, gdyż nie ma innego miejsca świętego, aby spotkać Boga. Nie jest koniecznym jednak być fizycznie pośród zgromadzenia chrześcijańskiego, aby wypełnić powyższy warunek, gdyż chrześcijanin przebywający na samotności, godny tego imienia jest zjednoczony duchowo z Kościołem, i dlatego w pełni uczestniczy w kapłaństwie powszechnym. Natomiast na temat równości wszystkich w kapłaństwie tekst 1 P 2, 1–10 nie mówi nic konkretnego, dlatego też istnienie hierarchii kapłańskiej w Kościele nie stoi w jakiegokolwiek sprzeczności z Piotrową ideą *ἱεράτευμα*²⁷.

Pod sam koniec swego listu Piotr zaświadcza wyraźnie o istnieniu w Kościele czasów apostołskich organizmu kapłańskiego, kiedy odwołuje się do urzędu prezbiterów: „Starszych więc, którzy są wśród was, proszę, ja również starszy, a przy tym świadek Chrystusowych cierpień oraz uczestnik tej chwały, która ma się objawić: paście stado Boże, które jest przy was, strzegąc go nie pod przymusem, ale z własnej woli, jak Bóg chce; nie ze względu na niegodziwe zyski, ale z oddaniem; i nie jak ci, którzy ciemiężą gminy, ale jako żywe przykłady dla stada. Kiedy zaś objawi się Najwyższy Pasterz, otrzymacie niewiednący wieniec chwały. Tak samo wy, młodzieńcy, bądźcie poddani starszym!” (1 P 5, 1-5).

Termin *πρεσβύτερος* w I wieku nie był pojęciem kapłańskim – w sensie pierwotnym oznaczał po prostu „najstarszego”, w środowiskach żydowskich mówiących po grecku służył do oddania znaczenia hebrajskiego *zaqen*, aby oznaczyć członków rady powołanej do kierowania wspólnotą. Rada ta była zazwyczaj formowana z najstarszych osób społeczności, *πρεσβύτερος* zatem oznaczał „starszego”. Od wspólnot żydowskich termin ten przeszedł do wspólnot judeochrześcijańskich, by stać się nazwą własną urzędu święceń w Kościele chrześcijańskim. Kiedy w ewangeliach

²⁷ Por. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote...*, dz. cyt., s. 204–205.

kanonicznych termin ten jest odnoszony do sytuacji w czasach Jezusa, ewangelści nie nadają mu znaczenia kapłańskiego, ale nadają mu sens ogólny „najstarszy” (Łk 15, 25, Jn 8, 9), kilka razy oznacza on mistrzów dawnych pokoleń (Mk 7, 3), a przede wszystkim stanowi on termin techniczny wskazujący na „starszych ludu”. Termin *πρεσβύτερος* w Dz oprócz żydowskiego zakresu znaczenia zaczyna być także stosowany na określenie kościelnych urzędów²⁸.

Jak zauważa Vanhoye, jedynym pismem nowotestamentalnym, które w tym samym czasie w dwóch fragmentach mówi o kapłaństwie chrześcijańskim (1 P 2, 1–10) i o chrześcijańskich prezbiterach (1 P 5, 1–4) jest 1 List św. Piotra. Lecz te dwa teksty nie mają między sobą bezpośredniej relacji, Piotr nie wspomina prezbiterów, kiedy definiuje Kościół jako „organizm kapłański”, a z drugiej strony nie wzywa kapłaństwa, kiedy zwraca się do chrześcijańskich prezbiterów, którzy też nie są przez Piotra nazwani *ιερείς* („kapłani”). Nie ma zatem wyrażonej w 1 Liście św. Piotra bezpośredniej relacji pomiędzy kapłaństwem powszechnym Kościoła a ministerium prezbiterów. Brak jakiegokolwiek aluzji do prezbiterów w 1 P 2, 4–5 ukazuje też, że kapłaństwo Kościoła nie opiera się na posłudze prezbiterów, ale jego podstawą jest wyłącznie Jezus Chrystus. 1 P 2, 4–5 podkreśla szczególnie pośrednictwo Chrystusa: aby być zjednoczonym w organizmie kapłańskim Kościoła, chrześcijanie muszą przylgnąć do Chrystusa i poprzez Niego mogą dopiero składać Bogu własne ofiary. Natomiast urząd prezbiterów jest zdaniem Piotra realizacją samej misji Chrystusa, dlatego Piotr podkreśla, że kapłan chrześcijański musi rozumieć i odczuwać jak sam Chrystus, aby prowadzić chrześcijan do Boga²⁹. Stąd kościelne urzędy są w służbie kapłaństwa powszechnego, a nie odwrotnie³⁰.

Teologia kapłaństwa w Apokalipsie św. Jana (Ap 1, 6; 5, 9–10; 20, 6)

Podobnie jak 1 P 2, 1–10 także Ap odnosi się do obietnicy Bożej zawartej w Wj 19, 6. W tekście Ap jej autor trzy razy odnosi do chrześcijan termin *ιερείς* („kapłan”). Znaczenie terminu w Ap pokrywa się z obecnym w Wj, tj. odnosi się przede wszystkim do stanu królew-

²⁸ *Le ministère et les ministères selon le Nouveau Testament*, dir. J. Delorme, Paris 1974, s. 533.

²⁹ Por. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote*, dz. cyt., s. 207–209.

³⁰ Por. tamże, s. 241–242.

skości, wiąże zatem godność królewską z godnością kapłańską i wieńczy w ten sposób nauczanie Nowego Testamentu na temat kapłaństwa. Tekst z Ap 1, 6: „uczynił nas królestwem – kapłanami dla Boga i Ojca swojego, Jemu chwała i moc na wieki wieków! Amen” poprzedzony odniesieniem do królestwa jest umieszczony w kontekście doksológii chrystologicznej, która w Chrystusie wskazuje cel chrześcijańskiego królowania i bycia kapłanami. Drugi fragment Ap 5, 9–10 jest pieśnią czuwających przed tronem Boga w niebie czworga Zwierząt i dwudziestu czterech Starców: „I taką nową pieśń śpiewają: «Godzien jesteś wziąć księgę i jej pieczęcie otworzyć, bo zostałeś zabity i nabyłeś Bogu krwią Twoją [ludzi] z każdego pokolenia, języka, ludu i narodu, i uczyniłeś ich Bogu naszemu królestwem i kapłanami, a będą królować na ziemi». Stanowi ona część pełniejszej wizji niebieskiej z Ap 4–5. Tekst Ap 5, 10 powtarza praktycznie tekst z Ap 1, 6. Jest to kolejne potwierdzenie królewkości i kapłaństwa wiernych chrześcijańskich, których związek z Barankiem biorącym zapieczętowaną księgę z rąk Zasiadającego na tronie jest bardziej niż ewidentny (Ap 5, 7). Trzeci fragment Ap 20, 6: „Błogosławiony i święty, kto ma udział w pierwszym zmartwychwstaniu: nad tymi nie ma władzy śmierć druga, lecz będą kapłanami Boga i Chrystusa i będą z Nim królować tysiąc lat” nadal wiąże tematykę kapłaństwa chrześcijańskiego z królowaniem chrześcijan uzyskanym dzięki ich więzi z Jezusem Chrystusem. Owo kapłaństwo i królowanie chrześcijan jest sytuacją uprzywilejowania wierzących w Chrystusa w czasach tajemniczego milenium, kiedy nastąpi tzw. pierwsze zmartwychwstanie sprawiedliwych³¹.

Pisma Nowego Testamentu ukazują, że w trakcie spisywania i redakcji poszczególnych ksiąg Nowego Przymierza dokonała się przemiana w chrześcijańskim pojmowaniu kultu i kapłaństwa w stosunku do tego, co było w Starym Przymierzu. Na pierwszy plan wysunęło się zbawcze wydarzenie Jezusa Chrystusa – jedynej ofiary i jedyne go pośrednika pomiędzy Bogiem a ludźmi. Na dalsze miejsce zeszyły natomiast wszelkie rytualne czynności i ceremonie kapłańskie. W Nowym Przymierzu

³¹ Por. tamże, s. 215–216; E. Schüssler Fiorenza, *Priester für Gott...*, dz. cyt.; A. Feuillet, *Les chrétiens prêtres et rois d'après l'Apocalypse*, „Revue Thomiste” 75 (1975), s. 40–66; M. Delmirani, *Il sacerdozio di Cristo e dei cristiani...*, dz. cyt., s. 167–185; A. Vanhoye, *Kapłaństwo Chrystusa i kapłaństwo chrześcijan*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 44 (1991) nr 1–3, s. 4–18.

kapłanem w pełnym tego słowa znaczeniu jest jedynie Ten, który daje życie – Jezus Chrystus. Dlatego kapłaństwo w Kościele już od czasów apostoelskich nie polegało na celebracji ceremonii, ale na przemianie realnego życia ludzkiego poprzez otwieranie się na działanie Boga.

Teologia urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa

Teologia Nowego Testamentu wyraźnie wskazuje na Jezusa Chrystusa jako jedynego pośrednika, czyli kapłana pomiędzy Bogiem a ludźmi. Pojawia się zatem pytanie, jak pierwsze trzy pokolenia chrześcijan rozumiały sam urząd kapłański obecny przecież w Kościele I wieku oraz jak pojmowano w tamtym czasie poszczególne urzędy ministerialne. Jak wskazuje 1 P 2, 4–5, kapłaństwo Kościoła nie opiera się na posłudze ludzi (apostołów, prezbiterów czy *epískopoi*), ale jego jedyną i wyłączną podstawą jest sam Jezus Chrystus. Aby być zjednoczonymi z Bogiem i zjednoczonymi w jednym organizmie kapłańskim Kościoła, wszyscy chrześcijanie muszą przylgnąć do Głowy, do Jezusa Chrystusa, dopiero później mogą składać Bogu własne ofiary.

„Zarówno rozejście się Kościoła z judaizmem, jak i odejście od religii pogańskich są wyraźnie zaznaczone ewidentnym brakiem jakiegokolwiek kościelnego odwołania do terminologii kapłańskiej, aby zdefiniować własne struktury wewnętrzne [...]. Nie ma zatem kapłaństwa chrześcijańskiego o typie hebrajskim czy pogańskim, ale jest służba Chrystusowi w Jego Kościele i wiernym Chrystusowi. Funkcje specyficzne kościelnych urzędów nie posiadają też więcej tego typu mediacji kapłańskiej, jaka była sprawowana we wszystkich innych kultach antycznych”³². Nazwy kierujących Kościołami chrześcijańskimi w Kościele pierwotnym były używane już w latach 30–45, czyli w czasie, w którym doktryna o kapłaństwie Chrystusa nie była jeszcze wypracowana, choć funkcje ministrów chrześcijańskich były odmienne od funkcji kapłanów żydowskich czy pogańskich, stąd u pisarzy nowotestamentalnych nie pojawiła się żadna idea określenia ministrów kościelnych terminem kapłani³³. Pierwszymi funkcjami ministrów chrześcijańskich były: działalność związana

³² P. Grelot, *Sacerdozio. Nuovo Testamento*, [w:] *Grande Dizionario delle Religioni*, diretto da P. Poupard, Assisi-Casale Monferrato 1988, t. 2, s. 1826–1827.

³³ Por. A. Vanhoye, *Sacerdozio*, art. cyt., s. 1398.

z przepowiadaniem Ewangelii oraz sprawowanie władzy duchowej nad chrześcijańskimi wiernymi. Wspomniane funkcje nie reprezentowały w I wieku w jakikolwiek sposób aktywności kapłańskiej znanej z judaizmu czy ze świata ówczesnych antycznych religii pogańskich³⁴.

Wszystkie urzędy pierwotnego Kościoła były traktowane przez chrześcijan I wieku jako charyzmatyczna posługa we wspólnocie wierzących³⁵. Modelem wszelkiej posługi w Kościele był jedynie Jezus Chrystus, posłany przez Boga jako sługa (Hbr 3, 1nn; 13, 20; 1 P 2, 25). To Chrystus wybierał i powoływał na swoich uczniów i ministrów (Dz 20, 24; Rz 1, 5; Ef 4, 11–14) i przyznawał im dary konieczne w takiej posłudze. Tym, który udzielał darów i koordynował je w Kościele, jest Duch Święty (1 Kor 12–13), kontynuujący misję Jezusa w osobach Jego kolejnych uczniów i ministrów (1 Kor 12, 28–29; Ef 4, 11–13)³⁶. Oprócz powyższej charakterystyki charyzmatycznej służby dla Chrystusa i wspólnoty wszystkie wczesnochrześcijańskie (I wiek) urzędy służebne czy też posługi kościelne nie były jeszcze stałą instytucją kościelną, ale były dopiero w okresie kształtowania się organizacji kościelnej³⁷.

Dwunastu (δώδεκα)

Najważniejszym urzędem kościelnym zanurzonym od początku w posłudze samego Chrystusa był urząd Dwunastu – δώδεκα (Mk 3, 13–14; Mt 10, 1, 5; 11, 1; 20, 17; 26, 14, 20). Byli oni wybrani osobiście przez Chrystusa przed wydarzeniami paschalnymi, brali udział w Jego misji i przedłużali tę posługę po Wniebowstąpieniu Chrystusa³⁸. Dwunastu było zatem zależnych i osadzonych w posługiwaniu Jezusa od samego początku, ale także przedłużało tę misję posługiwania w innych mini-

³⁴ Por. A. D'Aquino, *Il sacerdozio nell'Antico Testamento*, [w:] *Il prete per gli uomini d'oggi*, diretta da G. Concetti, Roma 1975, s. 43.

³⁵ Por. H. le Bourdellès, *Władza charyzmatyczna a władza instytucjonalna. Model Kościoła pierwotnego*, Poznań–Warszawa 1988, s. 352–357 (Kolekcja Communio, 3).

³⁶ Por. P. Grelot, *La vocation ministérielle au service du peuple de Dieu*, „Recherches Bibliques” 7 (1965), s. 159–173, szczególnie 161–166.

³⁷ Por. J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie. Źródła i początki Kościoła*, przeł. W. Szymona, Kraków 2004, s. 263–264.

³⁸ Por. K. H. Rengstorf, δώδεκα, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2, begr. von G. Kittel, hrsg. von G. Friedrich, Stuttgart 1990, s. 321–328.

steriach im współczesnych lub po nich następujących³⁹. Dwunastu było gwarantami ciągłości pomiędzy misją samego Chrystusa przedpaschalnego i popaschalnego, świadkami Chrystusa zmartwychwstałego, a także założycielami i przywódcami zarówno kościołów lokalnych, jak i całego Kościoła powszechnego⁴⁰.

Urząd Dwunastu w czasach pierwotnego Kościoła polegał przede wszystkim na ogłaszaniu i nauczaniu przekazu ewangelicznego oraz na praktycznym zarządzaniu kościołami. Wielce pomocnym w tych działaniach był autorytet Dwunastu pochodzący z bezpośredniego wybrania tych właśnie apostołów przez samego Chrystusa, dlatego ich władza kościelna była również wykonywana jako pochodząca od Chrystusa i w imię Chrystusa. Z egzekwowanym przez Dwunastu autorytetem władzy (nauczania) korespondowało posłuszeństwo chrześcijan zarówno co do ich władzy, jak i nauczania⁴¹.

Dlatego większość współczesnych badaczy pierwotnego Kościoła wyraźnie rozróżnia Dwunastu od innych apostołów, gdyż jedynie ci pierwsi posiadali dwie prerogatywy, które nie były przekazywalne jakimkolwiek następcom: tylko Dwunastu było bezpośrednimi świadkami wydarzeń paschalnych oraz tylko oni byli pierwszymi posłanymi przez Chrystusa, aby założyć Kościół⁴². W gronie Dwunastu specjalne miejsce odgrywał Piotr, pierwszy wezwany i powołany przez Chrystusa (Mt 4, 18–19), rzecznik Dwunastu (Mt 15, 15), obdarzony władzą związywania i rozwiązywania (Mt 16, 17–19), którego prymat był uznany w pierwotnym Kościele (Mt 16, 13–20; Łk 22, 31–34; J 21, 15–19)⁴³.

³⁹ Por. J. Galot, *Teologia del sacerdozio*, dz. cyt., s. 64–86.

⁴⁰ Por. E. Castellucci, *Il ministero ordinato*, Brescia 2002, s. 46–47.

⁴¹ Por. J. Guillet, *Le ministère dans l'Eglise: ministère apostolique – ministère évangélique*, „Nouvelle Revue Théologique” 112 (1990), s. 481–501.

⁴² Por. A. George, *Dès Douze aux apôtres et à leurs successeurs*, [w:] *Le Ministère sacerdotal. Un dossier théologique*, dir. R. Didier, Lyon 1970, s. 23–53.

⁴³ Por. S. Porubcan, *La coscienza del primato di Pietro nel Nuovo Testamento*, „Rassegna di Teologia” 9 (1968), s. 188–192; R. Pesch, *Was an Petrus sichtbar war, ist in den Primat eingegangen*, [w:] *Il primato del successore di Pietro*, Città del Vaticano 1998, s. 22–111.

Apostołowie (ἀπόστολοι)

Kiedy Dwunastu było z nadania Jezusa gwarantami ciągłości w przepowiadaniu Jezusa przed- i popaschalnego oraz Jego osobistymi misjonarzami głoszącymi nowinę o Jezusie Chrystusie zmartwychwstałym, to apostołowie byli przede wszystkim osobistymi misjonarzami przepowiadającymi nowinę o Chrystusie zmartwychwstałym. Koncepcja apostołowości miała zatem wybitnie znaczenie ewangelizacyjne, a po wydarzeniu zmartwychwstania Jezusa Chrystusa stała się podstawową strukturą nawet w odniesieniu do instytucji Dwunastu⁴⁴.

Bibliści zauważają, że sam termin „apostół” występuje w Nowym Testamencie 79 razy, z czego tylko Łukasz i Paweł używają go 68 razy⁴⁵. Bycie apostołem Chrystusa nie było zatem żydowskim prawem delegowania, co zresztą zostało już wielokrotnie wykazane przez badaczy⁴⁶. Przejście zarządzania kościelnego od instytucji Dwunastu do urzędu apostołów, wyraźnie poświadczone przez pisma Łukaszowe i Pawłowe, odbywało się w czterech etapach⁴⁷. W pierwszych dwudziestu latach Kościoła termin „apostół” wskazywał na grupę Dwunastu jako wprost posłanych przez Chrystusa i jako takich uznanych przez wspólnoty chrześcijańskie po wniebowstąpieniu Chrystusa. Dlatego Łukasz nie nazywa np. Pawła apostołem, a w *Dziejach Apostolskich* tytuł ten rezerwuje wyłącznie do grupy Dwunastu. Podobnie czyni Paweł, który odnosi ten tytuł wyłącznie do Dwunastu (1 Kor 15, 5–7; Ga 1, 17–19). Funkcja symboliczno-kolegialna Dwunastu wzbogaca się jednak o nową wartość po zmartwychwstaniu Chrystusa: teraz Dwunastu albo apostołami są ci, którzy gwarantują, że Chrystus to właśnie Jezus z Nazaretu (Dz 1, 21–22)⁴⁸.

Drugi, wyraźnie nowy etap w kształtowaniu się nowotestamentalnego pojęcia apostołowości przypadł na początek lat czterdziestych, kiedy

⁴⁴ Por. R. Schnackenburg, *L'apostolicité: état de la recherche*, „Istina” 14 (1969), s. 5–32.

⁴⁵ Por. K. H. Rengstorf, ἀπόστολος, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 1, s. 406–447.

⁴⁶ Por. J. Gnilka, *Pierwszi chrześcijanie...*, dz. cyt., s. 366.

⁴⁷ Por. E. von Eicken, D. Müller, ἀπόστολος, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, a cura di L. Coenen, E. Beyreuther, H. Bietenhard, Bologna 1976, s. 127–136.

⁴⁸ Por. G. Betori, *L'annuncio come testimonianza. I Dodici nel libro degli Atti*, [w:], *Pastor Bonus in populo. Figura, ruolo e funzioni del vescovo nella Chiesa*, a cura di A. Autiero, O. Carona, Roma 1990, 203–239.

został zabity Jakub, brat Jana (Dz 12, 2), i rozproszyła się grupa Dwunastu (Dz 12, 19), a do Kościoła zaczęła przybywać duża grupa pogan nawróconych na chrześcijaństwo (Dz 10–11). Nastąpiło wtedy w Kościele odejście od posiadającej cechy żydowskie struktury Dwunastu – typowej dla judeochrześcijan, i stopniowo instytucja Dwunastu była zastępowana instytucją apostołów – typową dla etnochrześcijan⁴⁹. Dzieje Apostolskie od połowy 13 rozdziału już więcej nie wspominają o Dwunastu, ale o apostołach. Paweł i Barnaba są nawet dwa razy określani jako apostołowie (Dz 14, 4. 14). Jak Dwunastu było posłanych przez samego Jezusa, tak teraz Paweł czuje się posłany nie przez wspólnotę, ale przez Ducha Świętego (Dz 13, 1–4. 9; 16, 6–7; 20, 22), lecz jego służba apostołska jest już taka sama jak wcześniej służba Dwunastu: przepowiadanie ewangelii i Jezusa zmartwychwstałego, zakładanie i kierownictwo oraz opieka nad nowymi wspólnotami kościelnymi (Dz 13, 16; 14, 9–12. 23; 20, 17–35). Owo przejście od funkcji symboliczno-kolegialnej Dwunastu do funkcji misyjno-osobistej apostołów jest bardzo wyraźnie zaznaczone także w Listach Pawłowych (Ga 1, 1. 11–12. 15–19; 2, 8; 1 Kor 1, 1; 9, 1–2; 11, 7–11; Ef 1, 1)⁵⁰. W Listach Pawłowych widać tematyczny paralelizm pomiędzy strukturą: Żydzi–Dwunastu–Piotr a strukturą: poganie–apostołowie–Paweł (np. Ga 2, 7–9 i 1 Kor 1, 12; 9, 5; 1 Kor 15, 5 i Ga 1, 18; Ga 2, 11–14)⁵¹.

Kolejnym etapem kształtowania się apostołowości jest wreszcie rozszerzenie pojęcia „apostoł” na innych ministrów Kościoła, współpracowników Pawła w dziele ewangelizacji pogan nazwanych apostołami przez samego Pawła: Apollos (1 Kor 1, 12; 3, 8–9; 4, 9), Barnaba (Ga 2, 1. 9. 13; por. Dz 14, 14), Andronik i Junia (Rz 16, 7; żeńskie imię Junia potwierdzają wcześni pisarze i ojcowie Kościoła⁵², dlatego dziwi ciągle

⁴⁹ Por. A. Lemaire, *Dai servizi ai ministeri. I servizi ecclesiali nei primi due secoli*, „Concilium” 8 (1972), s. 1859–1875, zwłaszcza s. 1861.

⁵⁰ Por. E. von Eicken, D. Müller, *ἀπόστολος*, art. cyt., s. 129–131.

⁵¹ Por. P. Grelot, *Le Lettere di Paolo: la missione apostolica*, [w:] *Il ministero e i ministri secondo il Nuovo Testamento. Documentazione esegetica e riflessione teologica*, red. J. Delorme, Cinisello Balsamo 1977, s. 47–79.

⁵² J. A. Fitzmyer, *Romans*, New York 1993, s. 737–738 (The Anchor Bible, 33), podaje, że w greckim tekście Rz 16, 7 imię Junia może być odczytane albo jako biernik liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego *Iouniá, -as* (czyli Junia), albo jako biernik liczby pojedynczej rodzaju męskiego *Iouniás, -â* (czyli Junias). Rękopis papirusowy p⁴⁶ (Chester Beatty II) oraz niektóre późniejsze wersje tekstu (Wulgata, koptyjski w dialekcie bohairyckim,

podawana męska wersja tego imienia np. w Biblii Tysiąclecia: Junias⁵³), być może także Sylwan i Tymoteusz (2 Kor 1, 1. 19; 1 i 2 Tes 1, 1).

Ostatnim, czwartym etapem kształtowania się pojęcia apostołskości w Nowym Testamencie jest fakt, iż termin ten zaczął też oznaczać „założycieli Kościoła” lub też „posłanych” od jednego Kościoła gdzie indziej (2 Kor 8, 23; Fil 2, 25). W tym znaczeniu termin apostoł był też włączany w Pawłowe listy charyzmatów kościelnych. Apostoł oznaczał zatem

etiopski) podają natomiast wersję *Ioulian* (czyli Julia). Jak wykazuje J. A. Fitzmyer, aż do XII wieku większość starożytnych i średniowiecznych komentatorów Listu do Rzymian uznawała żeńską formę imienia, tj. *Iounia*, -as: Orygenes, *Komentarz do listu św. Pawła do Rzymian*, t. 1, oprac. S. Kalinkowski, wstęp E. Stanuła, Warszawa 1993, s. 543–544; *Ambrosiastri qui dicitur Commentarius in Epistulas Paulinas* [16, 7], recensuit H. I. Vogels, t. 1, Vindobonae 1966, s. 480 (Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, 81.1); Teodret z Cyru, *Epistulae ad Romanos interpretatio* 16, 7, [w:] *Theodreti, Cyrensis episcopi, opera omnia*, edidit J. L. Schulze, accurante et denuo recognoscente J.-P. Migne, Lutetiae Parisiorum 1864, 219–220 (Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca, 82); Hieronim ze Strydonu, *Liber interpretationis hebraicorum nominum* 72, 15, [w:] *Hieronymi presbyteri opera*, t. 1.1, cura et studio P. de Lagarde, G. Morin, M. Adriaen, Turnholti 1959, 150 (Corpus Christianorum. Series Latina, 72); Jan Chryzostom, *Homilie na List do Rzymian* [31, 2], t. 1.1, tł. T. Sinko, oprac. tekstu A. Baron, Kraków 1995, s. 451; Jan Damasceński, *In epistulam ad Romanos* 16, 7, [w:] *Joannis Damasceni, monachi et presbyteri Hierosolymitani, opera omnia quae exstant*, cura et studio P. M. Lequien, accurante et denuo recognoscente J.-P. Migne, Lutetiae Parisiorum 1864, 565 (Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca, 95); Haymo z Auxerre, *In epistulam ad Romanos* 16, 7, [w:] *Haymonis, Halberstatensis episcopi, opera omnia*, accurante J.-P. Migne, t. 2, Parisiis 1881, 505 (Patrologiae Cursus Completus. Series Latina, 117); Rabanus Maurus, *In epistolam ad Romanos* 16, [w:] *B. Rabani Mauri, Fuldensis abbatis et Moguntini archiepiscopi, opera omnia*, accurante J.-P. Migne, t. 5, Lutetiae Parisiorum 1864, 1607–1608 (Patrologiae Cursus Completus. Series Latina, 111); Piotr Abelard, *Commentaria in epistolam Pauli ad Romanos* 16, 7, [w:] *Petri Abaelardi opera theologica*, t. 1, cura et studio E. M. Buytaert, Turnholti 1969, 330 (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 11); Piotr Lombard, *In epistolam ad Romanos* 16, [w:] *P. Lombardi, magistri sententiarum, Parisiensis episcopi, opera omnia*, accurante J.-P. Migne, t. 1, Lutetiae Parisiorum 1854, 1528 (Patrologiae Cursus Completus. Series Latina, 191). Imienia *Junias* w możliwej formie rodzaju męskiego, jak poświadczają P. Lampe, *Die stadtrömischen Christen in den ersten beiden Jahrhunderten*, Tübingen 1989, s. 124–154, poza greckim tekstem Rz 16, 7 nie spotykamy nigdzie indziej, natomiast w języku łacińskim męska forma imienia *Junias* była często przywoływana jako skrót od imienia *Junianus*, *Junianius* lub *Junilius*. Pierwszym komentatorem, który prawdopodobnie zmaskulinizował formę żeńską „Junia” na „Juniasa”, był żyjący w latach 1247–1316 Idzi Rzymianin – por. *Aegidii Columnae Romani in epistulam Pauli ad Romanos commentaria. Opera Exegetica. Opuscula I*, Frankfurt am Main 1968, s. 97.

⁵³ J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie...*, dz. cyt., przyp. 157 na s. 366, również podaje, że Andronik i Junia to para małżeńska, a Junia to ewidentnie żona Andronika.

w końcowej fazie działalności Pawła posłanego, który posiadał misję głoszenia Ewangelii, zakładania kościołów lokalnych, dawał przepisy dotyczące norm życia chrześcijańskiego członkom zakładanych wspólnot. Apostoł przestał zatem oznaczać jednego z Dwunastu w znaczeniu gwaranta ciągłości w przepowiadaniu Jezusa przed- i popaschalnego, natomiast oznaczał już tylko osobistego świadka Jezusa Chrystusa⁵⁴.

Siedmiu (ἐπτά)

Dzieje Apostolskie 6, 1–6 mówią o ustanowionym przez Dwunastu urzędzie siedmiu, która to posługa miała rozwiązać problem napięcia w codziennym rozdzielaniu żywności i doraźnej pomocy między jerozolimskimi judeochrześcijanami języka greckiego (tzw. hellenistami) a judeochrześcijanami palestyńskimi mówiącymi językiem aramejskim (tu tzw. Żydzi)⁵⁵. Niektórzy badacze uznają, że posługa diakonów była naturalną kontynuacją urzędu siedmiu⁵⁶, natomiast większość utrzymuje, że nie ma jakiegokolwiek punktu stycznego, a co za tym idzie także i następstwa oraz ciągłości pomiędzy urzędem siedmiu a posługą diakonów⁵⁷. Nowy urząd został ustanowiony przez modlitwę Dwunastu i przez włożenie rąk na kandydatów (Dz 6, 6)⁵⁸.

Łukasz nigdzie nie nazywa urzędu siedmiu terminem „diakoni”, co więcej termin ten w ogóle nie występuje w Dziejach Apostolskich, choć ich czynności są określane jako διακονία ἢ καθημερινή – „diakonia codzienna” (Dz 6, 1) i przez użycie wyrażenia διακονεῖν τραπέζαις – „służba stołom” (Dz 6, 2). Ich rola oprócz doraźnego rozdziału żywności polegała także na przepowiadaniu i chrzczeniu (Dz 6, 8–10; 8, 4–13. 26–40). Istnieje też hipoteza, że urząd siedmiu powstał z inicjatywy hellenistów w Jerozolimie, by z czasem stać się początkiem misji

⁵⁴ Por. J. Galot, *Teologia del sacerdozio*, dz. cyt., s. 163–167; E. Castellucci, *Il ministero ordinato*, dz. cyt., s. 53–55.

⁵⁵ Por. W. H. Rengstorf, ἐπτά, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 2, s. 623–631.

⁵⁶ Por. S. Zardoni, *I diaconi nella Chiesa. Ricerca storica e teologica sul diaconato*, Bologna 1983, s. 10.

⁵⁷ Por. R. Laurentin, *La crisi attuale dei ministeri alla luce del Nuovo Testamento*, „Concilium” 8 (1972), s. 1829; A. Lemaire, *Dai servizi ai ministeri...*, art. cyt., s. 1861.

⁵⁸ Por. J. Galot, *Teologia del sacerdozio*, dz. cyt., s. 168–174.

w diasporze żydowskiej języka greckiego. Być może Łukasz w Dziejach Apostolskich wykorzystał tę tradycję, aby wskazać na jedność samego urzędu siedmiu oraz jego podporządkowanie decyzjom Dwunastu⁵⁹.

Prezbiterzy (πρεσβύτεροι)

Nowy Testament wymienia rzeczownik πρεσβύτερος 65 razy. Nie zawsze oznaczał on wyłącznie starszych wspólnoty chrześcijańskiej, ale także starszych Sanhedrynu żydowskiego czy byty niebiańskie⁶⁰. Wczesnochrześcijańskie zastosowanie funkcji prezbiterów niewątpliwie odnosiło się do systemu synagogałnego i urzędu prezbiterów w ówczesnym judaizmie⁶¹. Prezbiterzy chrześcijańscy byli obecni zarówno we wspólnocie jerozolimskiej (Dz 11, 30; 15, 2-3; 21, 18), jak i w judeochrześcijańskiej diasporze (Dz 14, 23; 20, 17; Tt 1, 5; 1 P 5, 1). Prezbiterzy byli urzędem wywodzącym się z systemu synagogałnego, choć ciekawe jest, że Paweł w swoich chronologicznie pierwszych listach w ogóle nie wspominał o urzędzie prezbiterów. Prezbiterzy pełnili funkcję przewodniczenia lokalnym wspólnotom chrześcijańskim oraz swego rodzaju doglądania wspólnot pod kątem doktrynalnym i moralnym. Byli instytucją, która dosyć szybko upowszechniła się w chrześcijaństwie, tak że późniejsze wspólnoty Pawłowe opisane w tzw. Listach pasterskich znają już ten urząd⁶². Prezbiterzy tych wspólnot byli prezentowani jako autorytet moralny chrześcijan w oparciu o model ojca rodziny, przewodniczyli zgromadzeniom chrześcijańskim i pełnili funkcję nauczania wiary (Tt 1, 5; 1 Tm 4, 14; 5, 17)⁶³. We wspólnotach judeochrześcijańskich prezbiterzy są opisywani np. w 1 P 5, 1-5, gdzie przewodzili wspólnotom chrześcijańskim, bronili tradycji apostołskich od zagrożeń płynących ze strony fałszywych doktryn, troszczyli się o gorliwość religijną powierzonych

⁵⁹ Por. A. George, *L'opera di Luca. Atti e Vangelo*, [w:] *Il ministero e i ministri secondo il Nuovo Testamento...*, dz. cyt., s. 315-318.

⁶⁰ Por. G. Bornkamm, *πρέσβυς, πρεσβύτερος*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 6, s. 651-683.

⁶¹ Por. J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie...*, dz. cyt., s. 371-372.

⁶² Por. S. Hałas, «Presbyteroi» w listach pasterskich Nowego Testamentu a nowa koncepcja kapłaństwa, [w:] *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II...*, dz. cyt., s. 151-159.

⁶³ Por. J. Galot, *Teologia del sacerdozio*, dz. cyt., s. 174-180.

im chrześcijan, a być może pełnili także funkcję ekonomów wspólnot chrześcijańskich⁶⁴.

Επίσκοποι (ἐπίσκοποι)

Termin ἐπισκοπή dosyć rzadko występujący w Nowym Testamencie (4 razy), w sensie władzy sprawowanej przez *epískopos* jest wymieniany dokładnie 2 razy i wskazuje na funkcję, której sprawowanie polega na przewodniczeniu wspólnocie (Dz 1, 20; 1 Tm 3, 1). Natomiast na określenie pełniącego tę funkcję jest użyty termin ἐπίσκοπος, który pojawia się w Nowym Testamencie 5 razy (1 P 2, 25; Flp 1, 1; Dz 20, 28; Tt 1, 7; 1 Tm 3, 2)⁶⁵. Funkcja *epískopos* często pokrywa się w tekstach Nowego Testamentu z funkcją prezbitera, np. w Dz 20, 17–28 prezbyterzy z Efezu są później nazywani *epískopoi*; w Tt 1, 5–7 Tytus ma wyznaczyć prezbyterów w każdym mieście, lecz funkcje tych prezbyterów zostają zaraz określone jako funkcje *epískopos*. Prawdopodobnie w tych przypadkach podwójność występowania nazwy można wytłumaczyć następująco: termin „prezbyter” oznaczał stan czy też godność, a termin ἐπίσκοπος wskazywał na funkcję (1 P 5, 2). W pozostałych przypadkach wydaje się, że termin ἐπίσκοπος oznaczał przewodniczącego prezbyterów (1 Tm 3, 1–7), być może przewodniczącego wybieranego cyklicznie na określoną kadencję (1 Tm 5, 17). Jednak zmienna terminologia i brak większego zainteresowania autorów Nowego Testamentu dla opisanie funkcji *epískopos* nie pozwala na jednoznaczne sformułowania w tej materii. Z pewnością można powiedzieć, że ἐπίσκοπος był terminem na określenie funkcji przewodniczącego wspólnoty chrześcijańskiej. Cała reszta jest już wypadkową rozmaitych ujęć teologicznych i historycznych. Prezbyterzy (*epískopoi*) zostali ustanowieni jako urząd przez samych apostołów (np. Dz 14, 23) albo przez reprezentantów tychże apostołów (Tt 1, 5) poprzez gest nałożenia rąk (1 Tm 4, 14; 5, 22; 2 Tm 1, 6)⁶⁶, posiadali władzę charyzmatyczną (1 Kor 12, 28) Bożego pochodzenia (Dz 20, 28), byli powołani do czasowego zarządzania

⁶⁴ Por. A. Lemaire, *I presbiteri alle origini della Chiesa*, [w:] *Il prete per gli uomini d'oggi*, dz. cyt., s. 84–85.

⁶⁵ Por. H. W. Beyer, ἐπίσκοπος, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 2, s. 604–617.

⁶⁶ Por. E. Lohse, χεῖρ, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 9, s. 413–427.

wspólnotą chrześcijańską i do czasowego nauczania w tejże wspólnocie (1 Tm 3, 2. 5; 5, 17; Tt 1, 7. 9)⁶⁷. Co intrygujące, chronologicznie pierwszy raz w Nowym Testamencie termin *ἐπισκοπή* w znaczeniu urzędu zostaje odniesiony do apostołskiego urzędu Judasza Iskarioty: τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος – „doglądanie jego niech weźmie inny” (Dz 1, 20). W 1 Tm 3, 1 termin odnosi się do funkcji inspektora-doglądającego we wspólnocie chrześcijańskiej: εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ – „jeśli ktoś po doglądanie sięga, pięknego dzieła pożąda”⁶⁸.

Diakoni (διάκονοι)

Nowy Testament stosuje 29 razy termin *διάκονος*, jednak jedynie Fil 1, 1 i 1 Tm 3, 8–13 odnosi to pojęcie do funkcji służebnej pełnionej we wspólnocie. W obu przypadkach diakoni są wymieniani po *ἐπίσκοποι*, co sugeruje ścisły związek tych funkcji⁶⁹. Diakoni byli urzędem służebnym wobec funkcji prezbitera lub *ἐπίσκοπος*, dodanym do *ἐπίσκοπος* jako współpracownicy na czas nieokreślony, być może powoływani do pomocy w zależności od potrzeby, dlatego nowotestamentalni diakoni nie byli prawdopodobnie urzędem stałym, ale bardziej byli to misjonarze-pomocnicy łączący kościoły lokalne⁷⁰. Istnieje hipoteza, że w początkach nowotestamentalnego diakonatu urząd ten był nazywany diakonią, służbą, ministerium (1 Kor 12, 5), a ministrowie ci byli określani diakonami – sługami (1 Kor 3, 5; Kol 1, 25; Ef 4, 12). Z czasem nastąpiło zawężenie pojęcia owej służby jako posługi we wspólnocie poprzez ścisłą pomoc i służebne powiązanie z funkcją *ἐπίσκοπος*⁷¹.

⁶⁷ Por. E. Ferguson, *Laying on of Hands. Its Significance in Ordinations*, „Journal of Theological Studies” 26 (1975), s. 1–12; L. Coenen, *Vescovo*, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, dz. cyt., s. 1975–1979; R. E. Brown, *Priest and Bishop. Biblical Reflections*, New York 1970.

⁶⁸ Por. J. Rohde, *ἐπισκοπή*, [w:] *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. von H. Balz, G. Schneider, t. 2, Stuttgart 1981, s. 89.

⁶⁹ Por. H. W. Beyer, *διακονέω*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 2, s. 81–93.

⁷⁰ Por. J. Colson, *Der Diakonat im Neuen Testament*, [w:] *Diaconia in Christo. Über die Erneuerung des Diakonates*, hrsg. von K. Rahner, H. Vorgrimler, Freiburg-Basel-Wien 1962, s. 3–22; tenże, *Diakon i biskup w pierwszych trzech stuleciach Kościoła*, „Vox Patrum” 9 (1989) z. 17, s. 587–603.

⁷¹ Por. K. Hess, *διακονέω*, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, dz. cyt., s. 1735.

Prorocy (προφήται)

Termin „prorok” (προφήτης) występuje w Nowym Testamencie prawie 200 razy, lecz często odnosi się do proroków Starego Testamentu lub kogokolwiek, kto mówił w imię Boga⁷². Prorokami w sensie urzędu chrześcijańskiego byliby ci, którzy wypełniali specyficzną posługę wspólnotową, posiadali świadomość przynależności do wspólnoty mesjańskiej, w łonie której odczytywali pełnioną posługę jako dar Ducha Świętego. Posługa chrześcijańskich proroków była zatem typu mesjanistycznego i charyzmatycznego (Dz 2, 16–18; 1 Kor 11, 4, 12, 7. 10; 14, 2–5; 31. 39–40)⁷³. Dar proroctwa byłby funkcją liturgiczną, często o charakterze napomnieniowym, uznaną przez apostołów i poszczególne wspólnoty chrześcijańskie, a mającą na celu zbudowanie braci i siostr w wierze. Funkcja proroków została dosyć szybko zinstytucjonalizowana w pierwotnym chrześcijaństwie (Dz 11, 27–28; 21, 9–11; 13, 1–3). Zadaniem proroaka we wspólnocie było jej napominanie, pocieszanie, budowanie w wierze, przekazywanie wiedzy i tajemnic, a wszystko to w kontekście kultu chrześcijańskiego (1 Kor 14, 2–3. 23–31)⁷⁴.

Nauczyciele i ewangeliści (διδάσκαλοι, εὐαγγελισταί)

Termin „nauczyciel” (διδάσκαλος) występuje w Nowym Testamencie 59 razy, ale w odniesieniu do ministrów chrześcijańskich są tylko 4 fragmenty wskazujące na specyficzny urząd chrześcijaństwa pierwotnego (Dz 13, 1; 1 Kor 12, 28; Ef 4, 11; Jb 3, 1). Urząd nauczyciela w pierwszych wspólnotach był powiązany z funkcją proroka (Dz 13, 1–3), a jako funkcja stanowił systematyczne uzupełnienie spontanicznego nauczania proroków⁷⁵. Nauczyciele prawdopodobnie nauczali i tłumaczyli Pismo Święte w duchu rabinackim, wyjaśniając przede wszystkim przesłanie Jezusa Chrystusa i w świetle Jego działalności znaczenie Starego Testa-

⁷² Por. G. Friedrich, *προφήτης*. D. *Propheten und Prophezeien im Neuen Testament*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 6, s. 829–863.

⁷³ Por. C. K. Peisker, *προφήτης*, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, dz. cyt., s. 1441–1449.

⁷⁴ Por. E. Castellucci, *Il ministero ordinato*, dz. cyt., s. 69–70.

⁷⁵ Por. K. H. Rengstorf, *διδάσκαλος, διδασκαλία*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 2, s. 150–168.

mentu⁷⁶. Natomiast termin „ewangelista” (εὐαγγελιστής) pojawia się tylko 3 razy w Nowym Testamencie (Dz 21, 8; Ef 4, 11; 2 Tm 4, 5). Byliby oni osobiście wezwani przez Chrystusa zmartwychwstałego do bycia głosicielami zmartwychwstania i bycia świadkami Chrystusa. Ciężko jest jednak stwierdzić, czy był to bardziej urząd niż pewna indywidualna działalność charyzmatyczna zastrzeżona dla konkretnych osób⁷⁷.

Pasterze, przewodnicy, przełożeni (ποιμένες, ἡγούμενοι, προϊστάμενοι)

Termin „pasterz” (ποιμήν) jest pojęciem dosyć szerokim znaczeniowo, występuje 18 razy w Nowym Testamencie, przeważnie w ewangeliach, i wskazuje na charyzmatyczną funkcję przewodnika wspólnoty chrześcijańskiej, który współdziała i wspiera pracę apostołską (Ef 4, 11; 1 Kor 9, 7; 1 P 5, 2)⁷⁸.

Grecki imiesłów ἡγούμενος tłumaczony najczęściej jako „szef”, „przewodnik” wskazuje na odpowiedzialnych (przełożonych) wspólnot wczesnochrześcijańskich, którzy głosili słowo Boże i dawali świadectwo wiary, a którym w duchu posłuszeństwa podporządkowywali się pozostali członkowie wspólnoty (Hbr 13, 7. 17. 24). Można zatem przełożonemu wspólnoty przypisać dwie specyficzne funkcje: przepowiadania słowa oraz przewodzenia wspólnocie wiary⁷⁹.

Termin grecki κυβέρνησις oznacza w Nowym Testamencie (1 Kor 12, 28) funkcję przewodniczenia, dowodzenia, kierowania w znaczeniu urzędu wczesnochrześcijańskiego⁸⁰. Występuje on obok analogicznego

⁷⁶ Por. K. Wegenast, *διδάσκαλος*, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, dz. cyt., s. 528–530.

⁷⁷ Por. G. Friedrich, *εὐαγγέλιον*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 2, s. 718–735; U. Becker, *εὐαγγέλιον*, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, dz. cyt., s. 1938.

⁷⁸ Por. J. Jeremias, *ποιμήν*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 6, s. 484–501; E. Beyreuther, *ποιμήν*, [w:] *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, dz. cyt., s. 1220–1222; V. Fusco, *L'immagine neotestamentaria del pastore e le sfide del nostro tempo*, „Seminarium” 40 (2000), s. 701–713, zwłaszcza s. 704.

⁷⁹ Por. C. Perrot, *La Lettera agli Ebrei*, [w:] *Il ministero e i ministri secondo il Nuovo Testamento...*, dz. cyt., s. 169–197, zwłaszcza s. 180–183.

⁸⁰ Por. H. W. Beyer, *κυβέρνησις*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 3, s. 1034–1036.

pojęcia *προϊστάμενος* („przewodniczący”) oznaczającego człowieka o charyzmatycznym darze administracyjnego przewodzenia wspólnocie wiernych (Rz 12, 8; 1 Tes 5, 12)⁸¹. Oba powyższe terminy odnosiły się do przewodniczącego wspólnoty, do którego zadań nie należało przepowiadanie słowa Bożego, ale przewodzenie wspólnocie w trudnościach, delikatne prowadzenie i napominanie wiernych⁸².

*

Żaden z tekstów Nowego Testamentu nie przyznaje ani apostołom, ani innym chrześcijańskim ministrom tytułu kapłańskiego, lecz z drugiej strony rozwój doktrynalny wewnątrz samego Nowego Testamentu wskazuje wyraźnie drogę rozumienia urzędu kapłańskiego w Kościele. Brak takiego tytułu kapłańskiego oznacza zdaniem Alberta Vanhoye, że na początku kształtowania się urzędu kapłańskiego w Kościele wspomniane posługi chrześcijańskich ministrów nie były rozumiane jako kontynuacja kapłaństwa żydowskiego. Nie brakuje jednak wymownych tekstów Nowego Testamentu dotyczących kapłaństwa chrześcijańskiego, które ukazują, że na początku kształtowania się wspólnot chrześcijańskich nie nastąpiła w nich natychmiastowa adopcja tytułów kapłańskich dla ministrów, ale przede wszystkim nastąpił rozwój chrystologii kapłańskiej (Hbr) oraz zarys eklezjologii kapłańskiej (1 P). Tym samym Nowy Testament dokumentuje, że w chrześcijaństwie pierwotnym dokonana się przemiana w pojmowaniu kultu i kapłaństwa. Na pierwszy plan wysunęły się nie tyle rytualne czynności i ceremonie kapłanów żydowskich, ile wydarzenie Jezusa Chrystusa, ofiary i pośrednika Nowego Przymierza, które dają życie. Toteż kapłaństwo w Kościele nie polega na celebrowaniu ceremonii, ale na przemianie realnego życia poprzez otwieranie się wierzącego na działanie Ducha Świętego i impulsy Bożej miłości.

Nowy Testament poświadcza też istnienie rozmaitych urzędów przewodzenia wspólnocie chrześcijańskiej. Zdecydowana większość z nich, z wyjątkiem samego urzędu Dwunastu oraz pośrednio urzędu apostołów, miała pochodzenie apostoelskie i była dostosowana do spe-

⁸¹ Por. B. Reicke, *προϊστῆμι*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. 6, s. 700–703.

⁸² Por. E. Castellucci, *Il ministero ordinato*, dz. cyt., s. 74–75; J. Stępień, *Przełożeni gmin w Kościele pierwotnym*, [w:] J. Stępień, *Listy do Tessaloniczan i pasterskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1979, s. 453–454 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 9).

cyficznych form działalności w konkretnych wspólnotach. Wszystkie urzędy wczesnochrześcijańskich ministrów współpracowały z samym urzędem apostołów w dziele ewangelizacji i przewodzenia wspólnotom chrześcijańskim I wieku. Niektóre z tych funkcji były określane imiennie, inne były opisane poprzez pełnione w kościołach specyficzne funkcje.

Jeśliby pokusić się o podsumowującą wszystkie te urzędy charakterystykę, to były one generalnie (z wyjątkiem urzędu Dwunastu) z ustanowienia apostołskiego, dlatego każdy z ministerialnych urzędów chrześcijańskich nie był niezależny, ale musiał stale dochowywać wierności nauce i przewodnictwu apostołów w Kościele. Obrzędem ustanowienia ministrów w Kościele pierwotnym był najczęściej gest nałożenia rąk. Oznaczał on z jednej strony pochodzenie danego urzędu od władzy apostołskiej, z drugiej strony wskazywał, że jako urząd ustanowiony przez apostołów nie istnieje on autonomicznie, ale zależy od władzy apostołskiej. Wreszcie urzędy te były ustanawiane dla ewangelizacji oraz przewodzenia wspólnotom chrześcijańskim. Wczesnochrześcijańskie kapłaństwo było zatem urzędem wspólnotowym, a nie indywidualnym przywilejem. Funkcje ministrów wczesnochrześcijańskich cechował też pewien pneumatyczny dynamizm, który określał charyzmatycznie zarówno ministrów, jak i innych wiernych pierwotnego Kościoła. Pod koniec I wieku i na początku II wieku chrześcijaństwa stopniowo wyłonił się z tych charyzmatycznych wspólnot kościelny urząd służebny, „do którego są jednak dopuszczani tylko starannie dobrani członkowie Kościoła, którzy przez przekazanie urzędu otrzymują specjalny, trwały charyzmat. Pozostałe charyzmaty schodzą na dalszy plan [...]. Wymarło pokolenie «pierwotnych» apostołów. Dobiegała końca epoka apostołska. To, co istotne, weszło na dobre w skład tradycji i musiało być zachowywane. Urząd okazał się instytucją czuwającą nad tym zachowaniem i w tej funkcji się sprawdzał”⁸³.

Kraków

DARIUSZ KASPRZAK OFMCap

Słowa kluczowe

Apostoł, chrystologia, Chrystus, diakon, Dwunastu, eklezjologia, *episkopos*, ewangelista, I wiek, kapłaństwo, nauczyciel, ofiara, pasterz, pośrednik, prezbiter, przełożony, przewodnik, siedmiu, teologia, urząd

⁸³ J. Gnilką, *Pierwsi chrześcijanie...*, dz. cyt., s. 373. 374–375.

Summary

The Theology of Priesthood and the Priest Office in the First Century Christianity

Neither the Apostles nor any Christian minister is admitted to use the priest's title in the text of the New Testament. Nevertheless, in the New Testament we can perceive the development of the doctrine of the priest ministry in the early Church. Albert Vanhoye maintains that the lack of the term "priest" in the New Testament suggests the way of understanding of the Christian ministry, different from this in the Old Testament. It can't be considered as a continuation of Jewish priesthood, which was concentrated mainly on ritual action and ceremonies. In the first century the Church developed the Christology of priesthood (Hbr) and ecclesiology of priesthood (1 P). Early Christians focused first on the redemptive event of Jesus Christ's sacrifice and Jesus as the mediator of a new covenant. Only then the religious communities adopted the priest's title for their ministry.

In the early years of the Church, all the ministries were regarded as a charismatic service among the Christian communities. In their services the early Christians followed Jesus Christ sent by God to serve. The Holy Spirit sent by God in the name of Jesus bestowed the spiritual gifts upon the Church (1 Kor 12-13). Consequently the disciples of Jesus and their successors could continue his mission. The Twelve Apostles' ministry was the very first and most important Christian ministry. It was closely connected to the service of Jesus Christ himself. The Apostles were sent by the authority of Jesus Christ to continue his mission upon earth and they preached the Good News of the risen Christ. The Apostolicity was the fundamental base for every Church ministry established in different Christian communities. Successive ministries were established in order to transmit the teaching of Jesus Christ and to lead the community. For the early Christians the priesthood was not an individual privilege. It had rather the community character.

Keywords

Apostle, Christology, Christ, deacon, the Twelve, ecclesiology, *epískopos*, evangelist, first century, priesthood, teacher, sacrifice, pastor, mediator, priest, superior, guide, the Seven, theology, office

